

Lluís Casassas i Simó (1922-1992)*

Joan VILÀ i VALENTÍ

Membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Lluís Casassas i Simó nasqué a Sabadell, l'any 1922. Caldria destacar d'antuvi l'ambient familiar que va trobar, ben favorable a una bona formació intel·lectual i ciutadana. El seu pare i la seva mare, mestres ambdós, foren unes excel·lents educadors. En aquest context, ell degué començar ja la seva inclinació i el seu interès cap a la natura i cap als homes; en particular la natura i els homes del seu país. Recordo com em mostrava amb il·lusió una petita monografia local, ben interessant, del seu pare, Enric Casassas i Cantó, sobre Tona, on aquest darrer havia dirigit una colònia d'infants. De les activitats pedagògiques paternes, jo en tenia informació directa a través del meu pare, mestre també en un grup escolar barceloní; tots dos coincidiren, cap els anys 1933-34, en reunions professionals —es tractava llavors d'un magisteri amb bona formació i experiència i amb una notable inquietud— i en unes emissions pedagògiques dutes a terme per Ràdio Associació de Catalunya.

Tot seguit, convé afegir que en Lluís Casassas fou alumne de l'Institut Escola de la Generalitat. L'ambient i els ensenyaments rebuts representaren una forta petjada en la seva jove personalitat. En servava un gran i profund record. Parlava amb entusiasme, molts anys després, d'un cúmul de fets i experiències, i en particular d'uns quants professors, molt especialment del director, el doctor Josep Estalella. Quan ja estava dedicat plenament a les recerques geogràfiques, mai no oblidava de recordar que el seu professor de Geografia a l'Institut Escola fou el doctor Lluís Solé i Sabarís.

Als estudis universitaris de Geografia, inici d'una relativament breu però densa i brillant tasca científica, hi accedí ja gran, en bona part per desfavorables circumstàncies socials i acadèmiques sobre les quals no val pas la pena insistir-hi en aquestes pàgines. Més endavant, és clar, parlarem d'aquesta formació geogràfica universitària. Però abans voldríem subratllar un parell de facetes que ens semblen molt destacades dins de la seva personalitat. En Lluís Casassas era un home d'una notable cultura i especialment obert al

coneixement dels altres homes i de llurs activitats. En les seves converses, en les seves classes i conferències, aquest fet quedava ben evident. Als homes, s'hi acostava per informacions alienes i per lectures, però especialment a través d'un contacte directe, com a company en el diàleg o en l'acció. Des dels primer anys setanta es mostrava professionalment com un geògraf; però sempre va poder presentar-se sens dubte com un bon coneixedor dels homes i dels grups humans. Amb motiu del seu traspàs, quan hom fa un esforç per sintetitzar l'obra i el tarannà de la personalitat perduda, he vista diverses vegades que curiosament li era aplicada, jo crec que ben encertadament, a més de «geògraf», la qualificació d'«humanista».

Cal subratllar també el seu compromís social i polític, en moments difícils, els anys després de la guerra civil. Paral·lelament a l'inici d'estudis universitaris a la Facultat de Dret, mantingué ja clarament actituds d'oposició al poder imperant, en especial formant part dels «Grups Nacionals de Resistència». Per aquells anys de joventut, col·laborà també en l'inici i en el desenvolupament de diverses activitats culturals catalanes, dins d'una actitud que tots sabem que era, en aquells moments, ben perillosa. Circumstàncies diverses motivaren que abandonés els estudis universitaris, però mantingué ben fermes tots els seus compromisos socials, cultural i polítics que aquells anys havia iniciat.

Voldríem assenyalar encara un altre aspecte. Quan, passat un temps, hom encertà tímidament la recuperació pedagògica en els nivells primaris, en Lluís Casassas hi jugà amb continuïtat un cert paper impulsor, tot assessorant i col·laborant amb diversos centres d'ensenyament. En una d'aquestes escoles hi fou professora la seva primera muller, na Marta Ymbert, i també la segona, na Maria Jesús Marquès.

Parlem ara del geògraf. A la Universitat de Barcelona, hi entrà per segona vegada, ja que com hem dit feia un bon nombre d'anys que hi havia cursat estudis, a la Facultat de Dret, quan s'assabentà que un petit grup de professors impulsava, a la Facultat de Filosofia i Lletres, secció d'Història, uns ensenyaments geogràfics que pretenien tenir una certa modernitat i un cert rigor. Fins i tot assajaven d'iniciar una especialitat de Geografia, fet que fou realitat, per primera vegada en una Universitat de l'Estat espanyol, a partir del curs 1969-70, ja fa més de vint anys. Llavors Lluís Casassas cursà els tres anys acadèmics dels esmentats estudis geogràfics especialitzats i, per tant, en acabar la Llicenciatura, el juny de l'any 1972, formà part de la primera promoció de geògrafs de la Universitat de Barcelona.

Tot seguit va preparar i presentar una tesi de Llicenciatura, la primera de geografia redactada en català, sobre una petita comarca catalana, el Lluçanès, que vaig tenir l'honor de dirigir (*El Lluçanès: evolució recent, 1950-70*). Bé, això de «dirigir» és un dir. En realitat la meua tasca es concretava en unes converses en les quals jo aprenia tant com ell, o potser més, i en unes orientacions de caràcter metodològic i acadèmic, món del qual, ell n'havia estat allunyat dos decennis. Poc després, el treball fou publicat per la Fundació Salvador Vives Casajuana; a l'encapçalament, l'autor hi fa constar significativament uns mots d'en Josep Estalella: «Aquesta és la clau de tot: l'amor a les coses com a promotor del seu coneixement; el coneixement de les coses com a causa de fer-les estimar».

Essent universitari, en Lluís Casassas portava ja un considerable bagatge d'experiències i de coneixements geogràfics, especialment respecte a Catalunya. La formació università-

ria que rebé degué representar especialment, em sembla, un cert enriquiment i ordenament conceptual i metodològic. Els contactes i converses amb els diversos professors, d'orientacions i sensibilitats ben diferents, futurs companys en la docència i en la recerca, li serien sens dubte profitosos. Era poc amic de disquisicions teòriques, però en aquells moments degué anar definint marcs conceptuals i mètodes d'investigació. Cal afegir respecte a l'esmentada època, i ara al marge de la Universitat, el notable impacte que sobre ell exercí, com a persona i com a professional de la Geografia, en Pau Vila. En Lluís Casassas l'ajudà en la preparació de part del text sobre la ciutat de Barcelona dins de l'obra *Geografia de Catalunya*, que dirigia el professor Lluís Solé i Sabarís (volum III, publicat l'any 1974). Poc després, tots dos publicaren una obra fonamental per a l'estudi de la capital catalana: *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*.

En la trajectòria de treball d'en Lluís Casassas, l'anàlisi comarcal, que realitzà de forma ben notable, constituí tan sols una etapa dins d'una línia de recerca més àmplia i més general. De fet, aquest projecte científic desembocà finalment en un problema, un gran problema, de caires tan sols científics en una primera fase, però que ràpidament es carregava de sentits i significats socials, sòcio-econòmics i àdhuc polítics. Em refereixo a l'estructuració territorial de Catalunya. Immediatament, el problema, a tot arreu, però especialment al nostre país, mostra dues cares: es tracta no sols de delimitar unes unitats territorials i administratives, sinó també de definir el joc de relacions entre la ciutat capital i tot l'àmbit del país. La seva tesi doctoral, que vaig tenir també l'honor de dirigir, la dedicà preferentment a aquesta segona qüestió, sota el títol de *El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya*. La seva presentació, l'any 1976, va donar lloc a un viu debat, que a tots ens interessà i complagué, tant per l'altura i seriositat de la controvèrsia, com perquè representava, en definitiva, l'aportació d'un grup universitari de geògrafs a uns problemes d'uns indubtables valors territorials, socials i polítics. Poc després fou publicada, sota el títol de *Barcelona i l'espai català* (Barcelona, 1977). Una de les idees fonamentals d'aquest treball era sens dubte la definició del paper que Barcelona havia de jugar dins del conjunt del territori català i que cap part d'aquest podie deixar de ser considerada en el feix de relacions i funcions establertes.

La metodologia i els objectius de les recerques del nostre autor es van anar orientant cap a la resolució dels problemes referents a les correctes relacions, a través de les divisions administratives o político-administratives, entre unes masses de població i llurs territoris corresponents, dins del marc català. Estudiosos ben diversos estaven i estan interessats per aquestes qüestions, en particular probablement geògrafs i economistes; però molts investigadors i experts —com poden ésser arquitectes, juristes i sociòlegs, entre d'altres— participen també en l'intent de resolució de dits problemes. En últim terme, el debat i l'aplicació afecta a tots, és clar, des dels que han de prendre les decisions polítiques fins a tots els habitants i administrats.

Respecte a la mateixa ciutat de Barcelona, en Lluís Casassas intervingué en la divisió per districtes, amb una publicació fonamental, preparada i escrita juntament amb l'economia Joaquim Clusa, que vegé la llum l'any 1981 (*L'organització territorial i administrativa de Barcelona*).

Quant al conjunt de Catalunya, hi treballà a partir del marc d'estudi ja dibuixat en la seva tesi, tot desenvolupant els conceptes i mètodes de treball i tot definint nous objectius

i noves conclusions. En uns mots d'una de les seves obres, el nostre autor delimita perfectament motivacions i finalitats de la tasca empresa, «esperonats per l'apassionada necessitat de participar en el debat obert a Catalunya sobre els problemes de la divisió territorial. Durant el seu transcurs ens ha guiat, a l'ensems, la fretura d'una tasca científica eficaç i ben feta i el desig que, un cop enllestida, pogués contribuir a millorar la qualitat de vida col·lectiva dels catalans i a fer del nostre territori un país més civilitzat i més habitable».

Lluís Casassas treballà gairebé sempre en equip en aquestes tasques. Amb l'economista Joaquim Clusa, ja esmentat, es féu responsable de la publicació de diversos treballs fonamentals, especialment el que fou encarregat per la Fundació Jaume Bofill l'any 1980 sobre l'organització territorial de Catalunya. Però a més solien col·laborar en els seus treballs altres geògrafs i experts, especialment altres companys del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona i alguns deixebles recents i fins i tot estudiants. Sabia organitzar un treball col·lectiu i eficaç, dins del qual es reflectia amb força la seva personalitat, que sabia suplir les deficiències o mancances que poguessin presentar-se.

Amb la col·laboració dels geògrafs Carles Carreras i Isabel Rueda, a més de la d'en Joaquim Clusa, presentà l'any 1979 les *Bases teòriques i pràctiques de la Divisió territorial de Catalunya*. La tasca posteriorment realitzada es reflecteix en una obra que realment és fonamental, signada juntament amb el darrer autor esmentat: *L'organització territorial de Catalunya* (Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1981). En aquest llibre hom defineix curosament a Catalunya 127 agrupacions de municipis, anomenades *municipalies*, tot assajant de resoldre les dificultats d'acció i àdhuc inoperàncies que, a voltes els municipis per si sols presenten. En l'estudi del problema en el conjunt català, no hi manquen tampoc les referències a unes divisions superiors que representarien l'administració perifèrica de la Generalitat, el que en podríem dir *vegueries o regions*, potser millor *subregions*, pensem nosaltres, per evitar possibles confusions. Respecte a les municipalies els autors subratllen que «la proposta satisfà els principis territorials i d'eficàcia tècnico-administrativa demanats. Des del punt de vista territorial i humà, reconeix les unitats on avui es produeixen la major part de relacions humanes (sistema urbà) i consolida les àrees més disperses en unitats de gestió i govern de serveis col·lectius».

Nombroses conferències i publicacions mostren que aquests problemes seguien interessant-lo vivament amb posterioritat. Col·laborà, a més, amb diverses institucions polítiques —Ajuntament de Barcelona, Diputació Provincial de Barcelona— com a expert i assessor en aquestes qüestions. Per altra banda, era membre de les Comissions de Delimitació Territorial i d'Urbanisme de la Generalitat de Catalunya, precisament en representació de l'Institut d'Estudis Catalans. Escollí el mateix tema quan, fa un parell d'anys, li fou encarregada la lliçó inaugural del curs; en aquesta ocasió ens parlà de «La ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya»; és bo, em sembla, rellegir els seus plantejaments i les seves idees (vegeu *Anuari IEC. Curs 1990-91*, pp. 9-32).

Pels motius abans expressats, la vida acadèmica dels professor Lluís Casassas no és molt llarga, una vintena d'anys, però resulta tan densa en realitzacions com el treballs de recerca i d'aplicació que hem breument exposat. Des del curs 1972-73, col·laborà ja en les tasques d'ensenyament i recerca del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, primer com a ajudant o encarregat de curs, després com a adjunt i titular; l'any 1986, fou nomenat catedràtic. Voldria subratllar que fou un puntal fonamental en l'afermament

de l'àrea de coneixement d'Anàlisi geogràfica regional. Caldria també insistir en la seva capacitat de crear, amb estudiants i alguns col·legues professors, grups de recerca. Aconsegueix, és clar, un bon nombre de deixebles —en Jaume Font i en Joan Tort, entre d'altres—, sempre interessats per problemes d'organització territorial, especialment a Catalunya. Un cop jubilat, ocupà a la Universitat de Barcelona, el càrrec de Síndic de Greuges, en el qual mostrà de nou la seva sensibilitat i la seva experiència respecte a problemes socials ben diversos, tant en el pla individual com en el col·lectiu.

Fa un bon nombre d'anys, en Lluís Casassas dedicà una part preferent de les seves activitats i il·lusions a la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Formà part de la Junta des del 1969, com a vocal, tesorero, secretari, vice-president i, finalment, President des del 1985. Al cap de quatre anys, era nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

A la Societat Catalana de Geografia renovà completament les tasques dutes a terme per aquesta filial de l'Institut, que es convertí sens dubte en una de les més actives i de més ressò social i científic. Als seus cursos i conferències, hi participaren amb regularitat diversos professors estrangers, francesos i italians sobretot. La culminació de tot aquest conjunt d'activitats fou la celebració del I Congrés Català de Geografia, el març de 1991. En Lluís Casassas fou el president del Comité Organitzador i sobre la seva persona recaigué una gran part de les tasques de preparació i realització del Congrés. Poc després, foren publicades totes les conferències, ponències i comunicacions. El ressò científic i fins i tot popular que el Congrés tingué fou realment fruit de l'enorme esforç i la gran il·lusió d'en Lluís Casassas.

Permeteu-me encara una altra observació. Un fet sorprenent era que semblava que ell no tenia massa en compte la feina feta; freturava, en canvi, pel que tenia entre mans i el que calia fer. Poques hores abans de morir parlava amb els seus col·laboradors i deixebles de les tasques que hom havia de realitzar en un futur immediat. Ens quedem per sempre el seu record i les seves publicacions; per uns quants anys ens queda, a més, la culminació d'unes tasques que ell començà i sobre les quals plana encara directament el seu estímul i el seu esforç.

* Aquestes notes biogràfiques foren encarregades al Professor Joan Vilà i Valentí per a ser publicades a l'*Anuari IEC. Curs 1992-93*. L'autor és membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans i professor emèrit de la Universitat de Barcelona. Aquesta publicació és efectuada amb l'autorització de l'Institut d'Estudis Catalans.